

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 12, 2018 | 27.12.2018 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.12.79](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.79)

УДК 339.97: 061.1

*Н. В. Безрукова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава
Н. В. Джурка,
магістрант,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава*

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАФТА: ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ СПІВПРАЦІ

*N. V. Bezrukova
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the International Economics and Marketing Department,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava
N. V. Dzhurka
Masters, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava*

ECONOMIC RELATIONS OF NAFTA MEMBER STATES: EVALUATION OF THE COOPERATION RESULTS

У статті авторами розглянуто еволюцію створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) та її вплив на макроекономічне й зовнішньоторговельне середовище США, Канади та Мексики.

У глобальній моделі світового господарства формуються, відповідно до рівня соціально-економічного розвитку та визначених пріоритетів, різні моделі зони вільної торгівлі (ЗВТ), враховуючи внутрішній потенціал країн-учасниць та перспективи їх подальшого розвитку. Так, інтеграційні процеси, що відбувалися в Європі та Азії, дали поштовх до формування концепції економічної інтеграції в Північній Америці, яка в процесі переговорів між країнами-учасницями привела до підписання й імплементації Північноамериканської угоди з вільної торгівлі між США, Канадою й Мексикою.

Чимало виникає запитань щодо доцільності створення зони вільної торгівлі в Північній Америці та ефективності її функціонування для країн-партнерів, що свідчить про актуальність теми.

Метою даної роботи є дослідження результатів співпраці країн-членів НАФТА.

В статті авторами досліджено мотиви створення НАФТА для кожної країни-учасниці об'єднання. Проаналізовано хронологію створення НАФТА. Досліджено двосторонні економічні відносини США-Канада, США-Мексика, Мексика-Канада. Зазначено, що США є лідером даного інтеграційного об'єднання, від чого отримує найбільші переваги. Авторами окреслено переваги та недоліки, які мають країни від членства в НАФТА.

Зроблено висновки, що в цілому позитивні ефекти інтеграції в рамках НАФТА переважають негативні, що є підґрунтям для подальшого розвитку економічних відносин між США, Канадою та Мексикою.

The authors review the evolution of the North American Free Trade Area (NAFTA) and its impact on the macroeconomic and foreign trade environment of the USA, Canada and Mexico. The American NAFTA strategy was to combine the benefits of the three countries: American high technology and investment, Canadian natural resources and Mexican cheap labor. In the global model of the world economy, various models of the Free Trade Area (FTA) are formed, in line with the level of socio-economic development and the identified priorities, taking into account the internal potential of the participating countries and the prospects for their further development. Thus, the integration processes taking place in Europe and Asia have given impetus to the formation of the concept of economic integration in North America, which in the course of negotiations between the participating countries led to the signing and implementation of the North American Free Trade Agreement between the United States, Canada and Mexico. Many questions arise as to the feasibility of establishing a free trade area in North America and the effectiveness of its operation for partner countries, which indicates the relevance of the topic. The purpose of this work is to study the cooperation results of the NAFTA member countries. The article explores the motives for creating NAFTA for each member state of the association. The chronology of NAFTA creation is analyzed. The bilateral economic relations USA-Canada, USA-Mexico, Mexico-Canada are researched. It is noted that the United States is the leader of this integration association, and benefits the most. The authors outline the advantages and disadvantages that countries have of NAFTA membership. It was noted that NAFTA became the first free trade agreement, which specifically concerned environmental cooperation issues. One of the parts was directly devoted to the goals and principles relating to the preservation and protection of the environment. It is concluded that in general, the positive effects of integration within NAFTA are predominantly negative, which is the basis for the further development of economic relations between the United States, Canada and Mexico.

Ключові слова: інтеграція; НАФТА; США; Канада; Мексика; міжнародні економічні відносини.

Keywords: integration; NAFTA; USA; Canada; Mexico; international economic relations.

Постановка проблеми. 30 листопада 2018 року світові лідери зібралися на чергову зустріч G20 [6]. З самого початку переговорів основною їх темою була потреба в стимулюванні глобального економічного зростання, а також реформування інтеграційного об'єднання країн НАФТА. Планується, що нова НАФТА збереже вільний від тарифів доступ у північноамериканському торговельному блоці і захистить важливі транскордонні ланцюжки поставок, які роблять Північну Америку більш конкурентоспроможною на світовому рівні.

Після підписання президентом США Дональдом Трампом, прем'єр-міністром Канади Джастіном Трюдо і президентом Мексики Енріке Пенья Ньето нова угода ще має пройти процедуру затвердження на національному рівні кожної з трьох країн.

Отже, дослідження перспектив розвитку економічних відносин США, Канади та Мексики, які зараз є членами НАФТА, є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню відносин країн в рамках НАФТА присвятили свої праці ряд вчених, серед яких слід відзначити роботи: Петухова В. О. [1], Комар Н. [2], Бужана В. С. [3], Джалілова О. О. [4], Ковальчук В. М. [5].

Метою даної роботи є дослідження результатів співпраці країн-членів НАФТА.

Виклад основного матеріалу. Американська стратегія створення НАФТА полягала в об'єднанні переваг трьох країн: американських високих технологій і інвестицій, канадських природних ресурсів і мексиканської дешевої робочої сили. За даними ЮНКТАД, країни-учасниці НАФТА створюють 26,1% світового ВВП і експортують 12,9% світового експорту [7]. Зрозуміло, що частка Америки в цих показниках переважає, так як розміри її економіки непорівнювані з розмірами економік Канади і Мексики. Можна сказати, що НАФТА - моноцентричне об'єднання, центром якого є США. У загальній структурі ВВП країн НАФТА, на протязі декількох десятиліть валовий продукт США становить практично 90% від сукупного ВВП об'єднання.

Тарифні бар'єри в рамках НАФТА були остаточно ліквідовані до початку 2008 року, виключення торкнулися деяких сільськогосподарських товарів таких, як цукор, молочна продукція, борошно і яйця. З нетарифних обмежень були усунені експортні та імпорتنі обмеження, митні збори і експортні податки. В рамках НАФТА здійснюється більше 80% торгівлі Мексики і Канади і більше 1/3 торгівлі США, членство в об'єднанні щорічно додає 60 млрд. дол. до національного доходу США [8].

Необхідно також відзначити, що, незважаючи на скасування митних бар'єрів всередині об'єднання, торгівля відбувається здебільшого між США і Канадою і США і Мексикою. Взаємна торгівля між Мексикою і Канадою незначна. Створення НАФТА відкрило США доступ до ринків з більш дешевою робочою силою і додатковими природними ресурсами, а також зміцнило торгові відносини США з Канадою і Мексикою. США є явним лідером НАФТА, і вони в той же час були ініціатором її реформування. Отже, розглянемо більш детально відносини США з іншими членами угоди. Почнемо з порівняння динаміки ВВП країн-членів НАФТА, адже саме так можна зрозуміти масштаби потужності економіки США (рис.1)

Рис. 1. Динаміка ВВП США, Канади та Мексики в 2013-2017 роках [9]

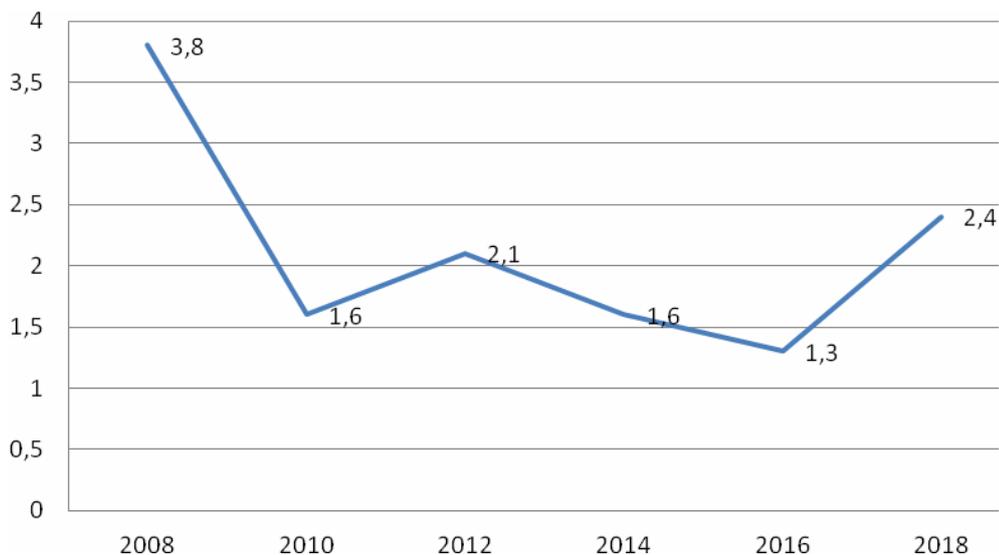
США вважається країною, яка має найбільший вплив на процеси, що відбуваються в сучасній глобальній економіці, так як дана країна володіє найпотужнішим економічним потенціалом. Багато в чому це обумовлено тим, що офіційною валютою США є американський долар, який є основною валютою в міжнародних розрахунках. За оцінками деяких експертів близько 80% світової торгівлі відбувається з використанням долара США. До того ж дана валюта входить в корзину резервних валют, та більшість країн вважають за краще зберігати основну частину своїх резервів в доларах, що дозволяє валюті вважатися найбільш надійною і стабільною, оскільки різкий обвал курсу долара буде не вигідний більшості економічно розвинених країн [1]. Однак, незважаючи на всі сильні сторони економіки США, країна має найвищий номінальний зовнішній борг в світі.

Важливим аспектом, завдяки якому США володіють найпотужнішим економічним потенціалом, є стрімкий розвиток ринкової економіки шляхом підтримки малого і середнього підприємництва. Дана країна вважається орієнтованою на підприємницьку діяльність, про що може свідчити той факт, що США є лідером за кількістю компаній, які відкриваються за добу і належать до сфери приватного підприємництва. США займає 8 місце в рейтингу «Doing business» станом на червень 2016 року [6].

Важливими елементами економічної системи США, що впливають на розвиток її економіки, є економіко-географічне положення країни, наявність природних ресурсів і робочої сили. Територія країни розташована в декількох кліматичних зонах. Це забезпечує наявність родючих земель в країні, активний розвиток сільського господарства, фермерства. В цілому, можна сказати, що сукупність всіх цих факторів забезпечує конкурентоспроможність економіки США. Так, у сфері сільського господарства США займає 2 місце в світі після Китаю по збору зернових з показником 15,7% від світового виробництва, 3 місце по збору овочів і баштанних в світі (3% світового виробництва), 4 місце по збору фруктів в світі (4% загальносвітового виробництва), за надоями молока і виробництва м'яса США поступається лише Індії і КНР. Але США багаті не тільки сільськогосподарськими ресурсами. У цій країні дуже розвинений також металургійний комплекс, про що говорять цифри: 3 місце з виплавки сталі в світі (близько 5% світового виробництва), 5 місце за запасами мідної руди в світі (5%), 4 місце з видобутку мідної руди (близько 7% міді, видобутої в усьому світі, добувають в США), 4 місце з виплавки рафінованої міді (близько 5% світового виробництва), 4 місце з виплавки первинного алюмінію (4% світового виробництва). У секторі неметалевої сировини варто відзначити запаси калію (6% від загальносвітових запасів), видобуток фосфатів і виробництво мінеральних добрив (13,7% і 9,2% відповідно від світового видобутку) [10]. Паливно-енергетичний комплекс також займає важливу нішу в економіці США, які знаходяться на 3 місці по

світовому видобутку нафти. В Америці видобувається 10,5% всієї світової нафти. Сполучені Штати Америки є лідером з видобутку газу (21,7%), а також займають 5 сходинку в секторі його запасів (5,3%). США - лідер за запасами вугілля в світі (26,6%) і віце - лідер з видобутку вугілля (11,1%) [10]. Дані по кожному з представлених сегментів наведені за 2016 рік.

Якщо аналізувати структуру ВВП США за галузями, то основним джерелом ВВП країни можна вважати сектор послуг. На нього припадає близько 80% всього виробленого в країні ВВП. Основними джерелами ВВП серед послуг вважаються інтелектуальні, інноваційні, високотехнологічні. На сектор промисловості припадає 19 % в структурі ВВП США, на сільське господарство - 1% [7]. Але аналізуючи економіку США, варто звернути увагу на рівень інфляції в цій країні. Дані щодо рівня інфляції в США за останнє десятиліття наведені на рис. 2.

Рис. 2. Рівень інфляції США за останнє десятиріччя, % [9]

Згідно представлених даних видно, що рівень інфляції США зростає з кожним роком, хоч і невисокими темпами. Таким чином, аналіз рівня інфляції США дає можливість зробити висновок про те, що американська економіка переживає зараз не найкращі часи. На думку багатьох експертів, зростання інфляції має навіть більш значну загрозу, ніж уповільнення економічного зростання.

У США розташовуються найбільші ТНК світу, які залучають інвесторів з різних куточків планети і наповнюють економіку Штатів новими інвестиціями. У країні знаходиться найбільша транснаціональна корпорація з видобутку нафти і газу - Exxon Mobil, найбільша ТНК по видобутку бокситів і алюмінію - Alcoa, найбільша ТНК серед промислових конгломератів – General Electric. Також в ТОП-5 найбільших транснаціональних корпорацій в своїх галузях входять такі компанії, як Dow (хімічна промисловість), Mondelez International (виробництво продуктів харчування), Chevron (нафтогазова галузь) та інші. Дані компанії створюють імідж США на міжнародній арені завдяки своїй популярності і величезним оборотам [10].

Ще однією сильною стороною економіки США є наявність найбільших фінансових центрів світу і найбільших бірж. Всі ці переваги сприяють залученню в економіку США додаткових фінансових ресурсів. Так, серед 10 найбільших фінансових центрів світу, 4 - американських, причому Нью-Йорк знаходиться на другому місці і поступається лише Лондону.

Що стосується державного боргу США, який на кінець 2017 року склав 20,2 трлн. дол., то він вже перевищує ВВП цієї країни, причому за оцінками експертів борг буде рости і перевищить 27 трлн. дол. вже в 2023 році [6]. Однак, завдяки низьким ставкам за кредитами, Штати витрачають по своїх цінних паперах не більше 300 млрд. дол. в рік і, при збереженні існуючих умов, можуть накопичувати борг невизначено довго.

Аналізуючи економіку Канади, можна відзначити, що зараз країна входить до G7. Динаміка основних показників розвитку економіки Канади показана у табл. 1. У різних світових рейтингах Канада вже не одне десятиліття незмінно займає лідируючі позиції. Володіючи величезним економічним потенціалом і природними ресурсами, країна продовжує успішно розвиватися.

**Таблиця 1.
Динаміка основних показників розвитку економіки Канади [11]**

Показник	Рік		
	2013	2015	2017
ВВП на душу населення, дол. США	44800	45600	44 941
Рівень безробіття, %	7,1	6,9	6,4
Рівень інфляції, %	1	1,1	1,87

Як показує рис. 3, галузева структура економіки Канади, як і будь-якої постіндустріальної країни, характеризується переважанням сфери послуг.

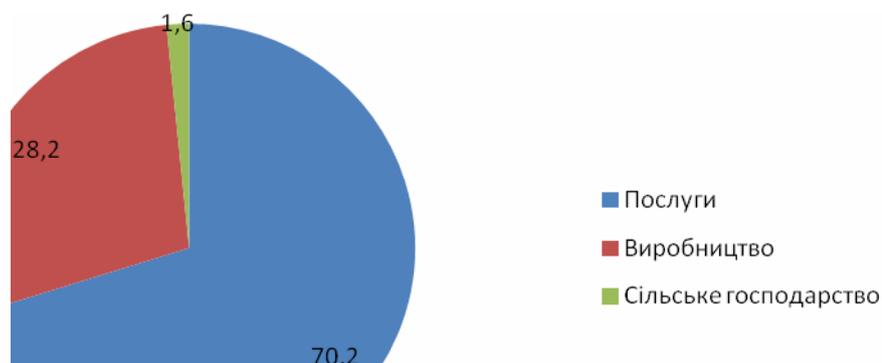

Рис. 3. Галузева структура економіки Канади в 2017 році [11]

Посилення участі Канади в світовому господарстві реалізується через зростання експортно-імпортних операцій. Як показує рис. 4, обсяги експорту та імпорту в 2017 році істотно перевищили ці показники в 2005 році.

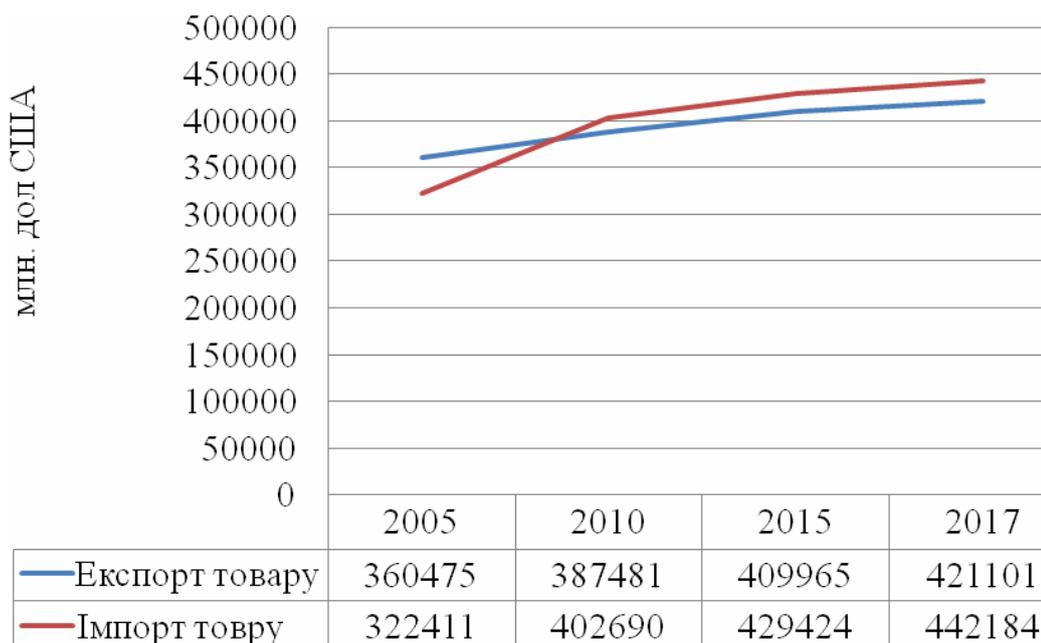

Рис. 4. Динаміка імпорту-експорту Канади [11]

Регіональна орієнтованість зовнішньоторговельних операцій Канади обумовлена її географічною близькістю з США, а також тим фактом, що Канада є членом Північноамериканської угоди про вільну торгівлю, в яке входить США і Мексика.

Сьогодні роль Канади в світовому господарстві є досить значною. Як показує аналіз зовнішньоторговельних операцій Канади за останні три роки, країна відноситься до числа провідних торгових центрів світу. Основними статтями експорту Канади є автомобілі і запчастини, промислове обладнання, телекомунікаційне обладнання, хімікати, пластмаси, добрива, ліс і вироби з деревини, сира нафта, природний газ, електроенергія і алюміній. Структура експорту Канади в США представлена у табл.2.

Таблиця 2.
Структура експорту Канади в США в 2015-2017 роках, млн. дол. США [11]

Назва товару	Роки		
	2015	2016	2017
Двигуни, крім залізничних і трамвайних	57,4	60,1	58,1
Мінеральне паливо, мінеральні масла і продукти їх перегонки	73,8	57,6	78
Ядерні реактори, котли	23	22,3	24,5
Інші товари	17,2	18,9	18
Пластик і вироби з нього	11,1	10,9	11,4
Ліс, вироби з дерева, деревне вугілля	8,7	10,1	10,8
Електричне і електронне обладнання	9,8	9,4	9,7
Алюміній і вироби з нього	7,3	7	8,6
Перли, дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали, монети	5,6	6,2	4,7
Папір, картон	6,6	6,1	6,1

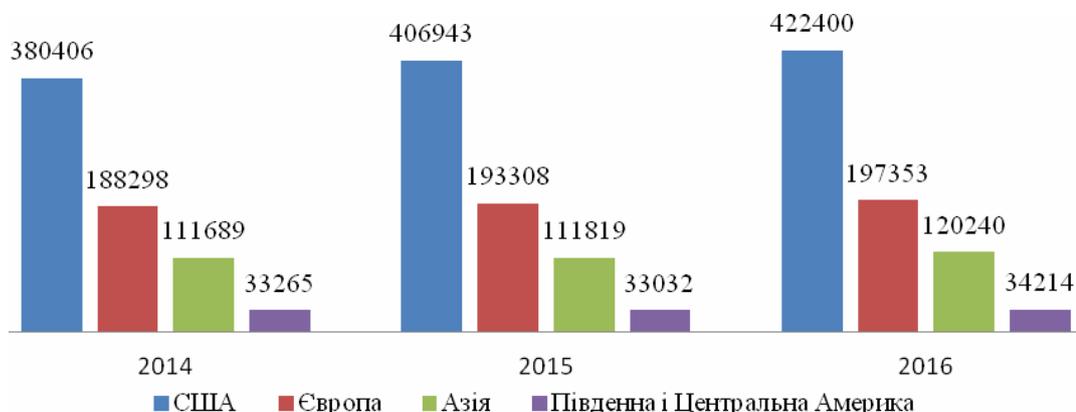
Зовнішньоторговельний сектор є важливим для економіки Канади, оскільки забезпечує економічне зростання країни. Значну частку імпорту Канади складає іноземне обладнання та транспортні засоби. Сполученими Штатами Америки покривається більше 76% імпорту Канади (табл. 3).

Також важливо, що в промисловості Канади 45% активів контролюється іноземним капіталом. В результаті більшість стратегічних рішень в найважливіших секторах економіки Канади приймаються в результаті реалізації стратегій іноземних компаній. Отже, від рішень цих міжнародних корпорацій багато в чому залежить реакція економіки країни на мінливу кон'юнктуру світового ринку. Безумовно, це одна з проблемних зон економіки Канади, яка робить країну вразливою і залежною від зовнішньоекономічних, геополітичних чинників.

Таблиця 3
Структура товарного імпорту Канади з США в 2015-2017 роках, млн. дол. США [11].

Назва товару	Роки		
	2015	2016	2017
Двигуни, крім залізничних і трамвайних	43,8	44,4	47,6
Ядерні реактори, котли	31,9	29,4	30,9
Мінеральне паливо, мінеральні масла і продукти їх перегонки	20,8	16,2	19,1
Електричне і електронне обладнання	12,5	11,7	12,1
Пластик і вироби з нього	11,1	10,8	11,5
Інші товари	6,3	6,2	6,5
Оптика, фото, медобладнання	5,9	5,6	5,6
Вироби з руди або сталі	5	4,5	4,9
Літаки, космічне обладнання та їх елементи	5,5	4,4	4,7
Папір, картон	4,4	4,3	4,4

Надходження інвестицій має вирішальне значення для розвитку приватного підприємництва, і, як наслідок, економіки країни, тому одним з основних показників є надходження інвестицій в бізнес. Найбільшим інвестором в економіку Канади є США (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Канаду в 2014-2016 роках, млн. дол. США [11].

Головною метою вступу Мексики в НАФТА був вихід з глибокої економічної кризи, що панувала у той час в країні. Також НАФТА розглядалася як свого роду підкріплення неолібералізації, яка проводилася в той час в Мексиці. Після набуття сили договору на початку 1994 р., економічна криза ще більшими оборотами стала вражати Мексику. Однак, вона також була обумовлена і іншими факторами: гучними політичними вбивствами і повстаннями в південних штатах Мексики.

Зараз ситуація змінилась в позитивну сторону. Відбулось значне підвищення інвестиційної привабливості Мексики, що зробило її однією з найбільш вигідних країн для вкладення інвестицій і виробництва товарів. Сотні американських, канадських, європейських і азійських компаній розмістили в цій країні свої підприємства з виробництва автомобілів і запасних частин до них, широкого спектра галузей електроніки, машинобудування і металообробки, а також товарів хімічної і целюлозно-паперової промисловості. Для зарубіжних інвесторів безпосередня географічна близькість Мексики до Сполучених Штатів є привабливим фактором [4]. Але все ж головним інвестором в Мексику є США, а головним об'єктом їх інвестицій стають «макіладорас» (табл. 4). Ці підприємства забезпечують 50% експорту Мексики і близько 40 млрд. доларів щорічного обсягу продажів. Американські інвестиції в економіку Мексики не тільки позитивно позначаються на мексиканській економіці, але і підвищують ефективність мексиканського виробництва. Унаслідок розвитку «макіладорас» нафта, традиційний експортний товар Мексики, перестала бути таким.

Таблиця 4.
10 найбільших інвесторів в економіку Мексики в 2017 році, млн. дол. США [9]

Країна	Сума
США	354828
Голландія	316541,4
Китай	168223,6
Гонконг	122401,1
Германія	77983,3
Бразилія	70685
Великобританія	64685,4
Сінгапур	64633,4
Франція	47335,6
Австралія	45335,6

США впевнено займають місце найбільшого торгового партнера Мексики по товарообігу, а Мексика для Сполучених Штатів - третя (перше місце у Китаю, а друге - у Канади). Згідно з положеннями угоди про НАФТА, дозволено безмитно ввозити в США випущені в Мексиці автомобілі. Оскільки робоча сила в Мексиці дешевше, багато американських автокомпанії частково перенесли свої виробництва на територію південного сусіда [5]. Це дозволило Мексиці опинитися на сьомому місці як виробнику і на четвертому як експортеру автомобілів в світі. У даній галузі працюють близько 750 тис. мексиканців. Але через заяви Трампа щодо автомобільних корпорацій, які мають свої виробництва в Мексиці, про те, що вони повинні будуть платити великий податок під час перевезення товару через кордон, компанія Ford, наприклад, відмовилася будувати автомобільний завод в мексиканському місті Сан-Луїс-Потосі. Це призвело до падіння мексиканського песо. Замість цього завод планується побудувати в Мічигані [8].

Говорячи про рівень життя в Мексиці, слід зазначити, що вступ в НАФТА не призвів до жодних позитивних результатів. Мексиканці, які проживають в умовах бідності, становлять 13,3% від загального числа мешканців, в той час як середній показник по Латинській Америці дорівнює 11,5%. Йдеться про 40,78 мільйона мексиканців, які живуть за межею бідності, і 14, 94 мільйона чоловік, що живуть в умовах убогості [9]. Цим і пояснюється високий рівень нелегальної імміграції мексиканців особливо в США і Канаду. Більше 12 млн осіб переїхали з Мексики в США, починаючи з 1970 року, з них легально - більше половини [12].

Згідно даних 2016 року на території США знаходилися близько 60 млн мігрантів, при цьому близько третини з цього числа - вихідці з Мексики [12]. Такі цифри міграції тільки в США свідчать про те, що в міру зростання мігрантів буде важче захищати людські права мексиканців за кордоном. Завдяки жорсткій політиці Б. Обама кількість мігрантів стала поступово спадати. Наприклад, кількість мігрантів в 2010 і 2014 рр. практично не змінилася, що свідчить про помітне скорочення бажання мексиканців переїхати в сусідню країну [12].

Незважаючи на те, що угода передбачає видачу робочих віз країнам учасникам інтеграційного угруповання, серед всіх перерахованих професій немає жодної, де б була потрібна праця простого сільськогосподарського робітника. Це пояснює, чому видача тимчасових віз в рамках НАФТА і нелегальна міграція розвиваються двома паралельними шляхами. Еміграція мексиканського населення є негативним результатом створення НАФТА. Проте вона стала порятунком для багатьох сімей, у яких родичі поїхали за кордон, оскільки їх основним джерелом доходу стали саме грошові перекази [24]. Першочерговим завданням уряду Мексики має стати вирішення міграційних проблем шляхом впровадження і реалізації політики зайнятості, а також інтенсивне створення робочих місць.

Темою найбільш важливих політичних дебатів останніх двох десятиліть є вплив лібералізації торгівлі на навколишнє середовище. НАФТА стала першою угодою про вільну торгівлю, яка конкретно стосувалася проблем екологічного співробітництва. Одна з частин була безпосередньо присвячена цілям і принципам, що стосуються збереження та захисту навколишнього середовища, а також прописувалися конкретні заходи щодо подальшої співпраці між трьома країнами. Однак після запровадження НАФТА стан навколишнього середовища в Мексиці став погіршуватися через збільшення торгівлі. Тільки 12% з восьми мільйонів тонн небезпечних відходів, вироблених в «макіладорас», належним чином обробляються та утилізуються, а 70% з них залишаються в межах Мексики [5]. Таким чином, очевидно, що НАФТА не змогла захистити мексиканське навколишнє середовище, не дивлячись на гарантії, зазначені в угоді. Регулюючим органам Мексики та Сполучених Штатів слід прагнути зміцнювати природоохоронні положення і інститути НАФТА, щоб запобігти негативних наслідків в екології. Більш того, Сполучені Штати, Мексика і Канада повинні взяти на себе зобов'язання зробити Мексику пріоритетною з точки зору екологічного регулювання, оскільки в даний час країна має найнижчі екологічні стандарти в угоді.

Підписання угоди дало стимул для розвитку промислового сектора і, як наслідок, зайнятості в даному секторі збільшилася. Це також сприяло появі робочих місць в сфері послуг, тим самим збільшивши частку працюючого жіночого населення.

Отже, аналізуючи економічний вплив НАФТА на Мексику, варто відзначити, що однозначно оцінити його важко. НАФТА не стала тим «рятівним колом», який повинен був витягнути Мексику з кризи. Безумовно, промисловість Мексики розвивається і, як наслідок, зростає товарообіг між країнами, але в той же час соціально-економічний розвиток Мексики став надзвичайно залежний від США.

НАФТА продемонструвала своє стратегічне значення для США. Завдяки включенню Канади і Мексики в американську економіку її потенціал зріс: за чисельністю робочої сили - на 55%, за експортним потенціалом - на 35%, у сфері високотехнологічного експорту - на 27% [8].

Однак не у всіх сферах НАФТА продемонструвала успіхи. Прикладом цьому служить підвищення рівня залежності Мексики від американського імпорту з 68% в 1990 році до 89% в 2003 р, в 2017 році цей показник становив 95%. Поглиблення інтеграції мексиканської і американської економіки, ослаблення ролі державного регулювання обернулися втратою керованості в соціально-економічній сфері. Спостерігалися загострення диспропорцій у регіональному розвитку, розорення величезної кількості сільгоспвиробників, зростання безробіття. Соціальні програми давали лише обмежений ефект.

Якщо розглядати ефект НАФТА в розрізі кожної з країн-учасниць, то можна помітити такі зміни. Для Мексики участь в цій угоді стимулювала приплив прямих іноземних інвестицій в економіку країни. Завдяки своєму географічному розташуванню, наявності дешевої робочої сили, Мексика отримала найбільші переваги за рахунок участі в НАФТА. Відбулася модернізація виробництва в галузі автомобілебудування, електроніки, високих технологій. Завдяки тісній співпраці з США, мексиканська промисловість отримала високотехнологічне обладнання і збільшила число робочих місць (за 1993-2017 роки кількість робочих місць в Мексиці зростає з 31,3 млн чоловік до 53,2 млн чоловік). Членство Мексики в НАФТА сприяло зростанню експортоорієнтованого аграрного виробництва, але не виробництва, орієнтованого на внутрішнє споживання [5].

Однак є і негативні результати Угоди. Так наприклад, скоротилася диференціація ВВП в Мексиці, США і Канаді. Очікувалося, що членство в НАФТА дозволить:

- знизити ціни на основне продовольство, вироблене в Мексиці, і зберегти їх на відносно стабільному рівні;
- підвищити конкурентоспроможність, за рахунок якої збільшиться продуктивність в сільському господарстві;
- підвищити обсяг виробництва в експортоорієнтованих галузях. Але ці очікування не виправдалися [5].

Ще одна проблема, пов'язана з інтеграцією в НАФТА – це збереження відмінностей в рівні продуктивності праці між північними і південними штатами Мексики. Іншими недоліками членства Мексики в інтеграційній угоді є: збільшення розриву в рівнях доходу населення країни; більше 25 тисяч малих і середніх підприємств розорилися, внаслідок чого сталося скорочення заробітної плати та робочих місць. Проте, більшість населення позитивно оцінює інтеграцію в НАФТА, незважаючи на всі мінуси.

Розглядаючи позитивний ефект інтеграції для американської економіки, можна помітити, що він не настільки великий, як у Мексиці, так як на їх торгові відносини припадає менше 3% ВВП США. А через збільшення кількості дешевої робочої сили, рівень зайнятості в деяких галузях знизився. Переваги для американської економіки пов'язані з розвитком капіталомістких і високотехнологічних виробництв, зростанням зайнятості в них, а також у сфері послуг, зростанням об'ємів сільськогосподарського виробництва і зайнятості в сільському господарстві. Приєднання до Угоди сприяло зростанню торгівлі між країнами-учасницями (за 1993-2017 рр. товарний експорт США в Канаду і Мексику виріс зі 142 млрд дол. до 524 млрд дол., збільшившись в порівнянні з показниками 1994 року на 507% в торгівлі з Мексикою і на 193% - з Канадою) [7].

За 20 років існування НАФТА дефіцит торговельного балансу США з іншими учасниками даної угоди збільшився в 15 разів, що становило майже 30% американського сукупного торговельного дефіциту.

Ще одним недоліком даної Угоди є втрата робочих місць американцями (в середньому 16 млн. осіб.). Однак, можна сказати що, сукупний ефект НАФТА все ж позитивний. Угода призвела не тільки до збільшення бюджету великих американських компаній, а й до зменшення сукупних витрат американських домогосподарств [12].

Двоїстий ефект від вступу до Північноамериканської асоціації вільної торгівлі отримала Канада. Головна і основна перевага пов'язана з більш швидкими темпами зростання ВВП. Також відбулися інтеграція канадської економіки, розвиток капіталомістких і високотехнологічних виробництв та зростання конкурентоспроможності продукції. З 1994 по 2008 показники взаємної торгівлі з США зросли більш ніж в 2 рази, і в 4 рази – з Мексикою. Канадський експорт став більш різноманітний в сфері енергетики, інвестицій, транспорту та телекомунікацій; кількість робочих місць збільшилася на 20%, а також зросла заробітна плата. Більш того, інтеграція до НАФТА позитивно позначилася на сільському господарстві, де було помічено зростання обсягів виробництва [5].

Втрати для Канади, головним чином, полягали в тому, що було скорочено кількість зайнятих у тих галузях виробництва, які були переведені в Мексику. Також окремі малі та середні підприємства були закриті, оскільки не витримали конкуренцію з корпораціями США. Останнім часом велися дебати з приводу перегляду деяких норм і правил в таких сферах, як енергетика, автомобілебудування, сільське господарство, екологія. А до недавнього часу обговорювалося питання про формування митного союзу з єдиним зовнішнім тарифом.

Отже, проаналізувавши причини утворення інтеграційного об'єднання в північноамериканському регіоні, можна сказати, що створення НАФТА було обумовлено рядом факторів, серед яких: близькість кордонів трьох країн-учасниць, спільність культури, бажання досягти економічного зростання, необхідність взаємодопомоги та співпраці у всіх сферах життя суспільства [5].

Головна відмінність даного інтеграційного об'єднання – нерівномірність економічного розвитку США, Канади і Мексики. Взаємодія господарських структур Мексики і Канади далеко поступається за глибиною і масштабами канадо-американській і мексикано-американській інтегрованості. Канада і Мексика скоріше є конкурентами на американському ринку товарів і робочої сили. Вони також є конкурентами по залученню капіталу і технологій американських корпорацій, ніж партнерами з інтеграційного процесу.

Інша особливість північноамериканського економічного угруповання полягає в тому, що її учасники знаходяться в різних стартових умовах. Якщо Канаді за останнє десятиліття вдалося наблизитися за основними економічними макропоказниками (обсягом ВВП на душу населення, продуктивності праці) до США, то Мексика довгі роки перебувала в стані економічно відсталої держави з великою зовнішньою заборгованістю. Вона і зараз помітно відстає від США і Канади за рядом основних базових показників. Також варто відзначити, що всередині НАФТА, на відміну від ЄС і АТЕС, є тільки один центр економічної сили - США, чия економіка в кілька разів перевершує економіки Канади і Мексики разом узятих. Ця моноцентричність полегшує управління (країна-лідер легко може нав'язати свої рішення слабшим партнерам), але одночасно створює середовище потенційних конфліктів (партнери США можуть виявитися незадоволеними своїм підлеглим становищем). Крім того, інтеграція виявляється однобокою: економіки Канади і Мексики тісно інтегровані з США, але не одна з одною.

Оцінивши всі переваги і недоліки створення НАФТА можна сказати, що вона принесла різні наслідки для країн учасниць.

Висновки. Оцінивши всі переваги і недоліки створення НАФТА можна сказати, що вона принесла різні наслідки для країн учасниць.

Розглядаючи вплив НАФТА на США, можна помітити, що позитивний ефект для американської економіки не настільки великий, як в Мексиці. Однак відбулося зростання капіталомістких і високотехнологічних виробництв, зростання зайнятості в цих сферах, а також у сфері послуг, зростання обсягу сільськогосподарського виробництва і зайнятості в сільському господарстві.

Вступ до НАФТА позитивно вплинув на економіку Канади: відбулося зростання експорту, відкриття ринку США для канадських товарів, зниження собівартості виробництва та інше.

Приєднання Мексики до НАФТА сприяло зростанню прямих іноземних інвестицій в країну, що дозволило збільшити темпи зростання мексиканської економіки.

В той же час США знаходяться в більш вигідному становищі після підписання трьохстороннього договору у порівнянні з Канадою і Мексикою, хоча оцінити вплив НАФТА на розвиток господарської діяльності США в даний час досить складно. Обумовлено це, в першу чергу, масштабами економіки Сполучених Штатів в порівнянні з економіками Канади і Мексики.

Аналіз наведених у дослідженні даних показує двовекторність інтеграційних процесів в НАФТА: вони протікають, в основному, між США і Канадою, з одного боку, і США і Мексикою - з іншого. Зараз відбувається реформування економічних відносин між країнами-членами НАФТА. Але позитивні ефекти інтеграції створюють надійне підґрунтя для подальшого розвитку економічних відносин між США, Канадою та Мексикою.

Список літератури.

1. Петухова В.О. Особливості інтеграційних процесів між державами, що мають різні моделі економічного розвитку (на прикладі інтеграційного об'єднання НАФТА / В. О. Петухова // Ефективна економіка. – 2014. – №9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3360>.
2. Комар Н. Особливості формування зони вільної торгівлі в Північній Америці / Н. Комар // Вісник ТНЕУ. – 2016. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream.pdf>.
3. Бужан В. С. Економічні ефекти «молодшого партнера» асиметричної регіональної інтеграції (на прикладі Мексики) / В. С. Бужан // Економічна наука. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2015.pdf#page=145.
4. Джалілов О. О. Основні сучасні тенденції світової інтеграції / О. О. Джалілов // Економіка. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
5. Ковальчук В. М. Світова економіка: навч. посіб. / В. М. Ковальчук. – К.: ЦУЛ, 2014. – 632 с.
6. Офіційний сайт Конгресу США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.house.gov>.
7. Офіційний сайт Конференції ООН з тарифів і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>.
8. Офіційний сайт НАФТА [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.naftanow.org/>.
9. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>.
10. Офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.wto.org>.
11. Офіційний сайт Статистичної служби Канади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statcan.gc.ca/eng/start>
12. Шамборовський Г. Аналіз взаємозв'язку ступеня інтегрованості зі зростанням добробуту населення в країнах-членах ЄС, НАФТА, АСЕАН, МЕРКОСУР / Г. Шамборовський // Економічні науки. – 2016. – № 7. – С. 35–40.

References.

1. Petukhova, V. J. (2014), “Osoblyvosti intehratsiinykh protsesiv mizh derzhavamy, shcho maiut rizni modeli ekonomichnoho rozvytku (na prykladi intehratsiinoho obiednannia NAFTA)” [Features of integration processes between states with different models of economic development (for example, the integration of NAFTA)] *Efektivna ekonomika*, vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3360> (Accessed 03 Dec 2018).
2. Komar, N. (2016), “Osoblyvosti formuvannia zony vilnoi torhivli v Pivnichnii Amerytsi” [Features of the formation of a free trade area in North America] *Visnik TNEU*, vol.1, available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream.pdf> (Accessed 04 Dec 2018).
3. Buzhan, V.S. (2015), “Ekonomichni efekty «molodshoho partnera» asymetrychnoi rehionalnoi intehratsii (na prykladi Meksyky)” [Economic effects of the "junior partner" of asymmetric regional integration (on the example of Mexico)] *Ekonomichna nauka*, available at: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2015.pdf#page=145 (Accessed 04 Dec 2018).
4. Dzhaliylov, O.O. (2014), “Osnovni suchasni tendentsii svitovoi intehratsii” [The main modern trends of world integration] *Ekonomika*, available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (Accessed 04 Dec 2018).
5. Kovalchuk, V. M. (2014), “Svitova ekonomika: navchalnyi posibnyk” [World Economy: taught. manual]. Tsentr uchbovoi literaturi, Kyiv, Ukraine.
6. Congress of the USA. Official site (2018), available at: <http://www.house.gov> (Accessed 05 Dec 2018).
7. UNCTAD. Official site (2018), available at: [http://unctad.org/en/Pages/ Home.aspx](http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx) (Accessed 05 Dec 2018).
8. NAFTA. Official site (2018), available at: <http://www.naftanow.org/> (Accessed 05 Dec 2018).
9. World Bank Group. Official site (2018), available at: <http://www.worldbank.org> (Accessed 04 Dec 2018).
10. World Trade Organization. Official site (2018), available at: <https://www.wto.org> (Accessed 04 Dec 2018).
11. Statistic of Canada. Official site (2018), available at: <https://www.statcan.gc.ca/eng/start>
12. Shamborovskyi, G. (2016), “Analiz vzaiemozviazku stupenia intehrovanosti zi zrostantiam dobrobutu naseleennia v krainakh-chlenakh YeS, NAFTA, ASEAN, MERKOSUR” [Analysis of the relationship of degree of integration with the growth of the welfare of the population in the member states of EU, NAFTA, ASEAN, MERCOSUR]. *Ekonomichni nauky*, vol. 7. pp. 35–40.